

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

Naš jezik

LIBRARY

AUG 15 1951

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

НАШ ЈЕЗИК.

nov. ser.

НОВА СЕРИЈА

Књ. II — Св. 5-6

БЕОГРАД 1951

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>Уредништво</i> : У интересу што боље књиге	151
2. <i>Св. Марковић</i> : О променљивости броја <i>два</i>	155
3. <i>М. Стевановић</i> : Значење неких стихова из Његошеве <i>Луче микроkozма</i>	162
4. <i>Б. Милановић</i> : О писању ј у промени страних именица м. рода	168
5. <i>Ј. Радуловић</i> : Једно језичко објашњење Кочићеве <i>Суданије</i>	173
6. <i>Св. Предкић</i> : Непотребни варваризми	187
7. <i>Аница Шаулић</i> : Језичко значење и пословице	196
8. Из живота речи:	
1. Значења глагола <i>масати</i>	202
2. Неколико прилога речнику нашег језика	205
9. Језичке поуке	220

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир Алексић,
др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Hayat Riza

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД, 1951

ЈЕДНО ЈЕЗИЧКО ОБЈАШЊЕЊЕ КОЧИЋЕВЕ СУДАНИЈЕ

Позната сатирична приповетка *Суданија* од Петра Кочића није потпуно разумљива многим ученицима и студентима, па ни неким наставницима. Они не осећају драг те приповетке јер нису упућени у постанак и развитак оног језика којим је приповетка писана од тренутка кад „суданија” почиње у затвору, у Црној кући, до њеног свршетка. Истина, писац нам унеколико даје упутство за разумевање језика у приповеци. Обавештавајући чланове расправе, пред сам њен почетак, каквим ће језиком говорити, „предсједник суданије” обраћа се „државном” овим речима: „ти Злојутро бркљачи и добро заноси на швалски! Убацуј, што више мореш, њи’овије ријечи у свој говор, к’о на прилику: дапаче, с погледом, с обзиром, акопрем, даклен, дотично. Нек ти Ђико буде и мушко и женско кад говориш. Мијешај једно с другим. Ако ти еглен буде мало и неразумљив, то није ништа — то је дапаче онда добро!” „Бранитељу оптуженога” он каже ово: „А ти, дијете . . . убацуј и ти по коју њи’ову бешједу, али мало мање од „државног”, и брани оптуженика ко брата што би бранио”. Самом „оптуженом” напомиње: „Ти се, Ђико, брани просто, онако сељачки, али добро пази на бешједе . . . А сам за себе вели: „И ја ћу свакако заносити: како и колико, то ја већ знам”.

Па ипак ово обавештење није довољно. За потпуно разумевање приповетке, како њене садржине тако и њеног језика, овог последњег нарочито, — и то језика у чијим је чудним и шароликим преливима, донекле и претеривањима, главна снага и лепота приповетке, — потребно је дати неколико историских података и језичких објашњења. Зашто

„предсједник суданије” Игњатије Врабац, сељак из Кнежопоља у Босанској Крајини, препоручује да се „бркљачи и добро заноси на швапски” — кад су сви његови земљаци могли лепо и сликовито говорити, онако како и код куће говоре? Зато што је Ауеурија са окупацијом донела — да, управо донела — у Босну један језик који је покушала да наметне домаћем становништву, језик који је био ругло и наказа домаћег језика. И најпростији сељак осећао је тај језик као „чир на глави”, како се једном изразио Саво Скарић - Зембиљ, стајао пред њим као пред загонетком, чуо гласове, звуке и, донекле, речи свог рођеног језика, али га није могао потпуно разумети. И у томе накарадном језику он је поред осталог осећао душманске, поробљивачке канце, и чинило му се да му се он натура само зато да би му помутно, загадио онај лепи матерњи језик, оно духовно благо што га је примио с мајчиним млеком. И стога он тај поробљивачки, окупаторов језик напада, исмејава га, руга му се, прави још гору наказу од очигледне наказе, па у томе прелази у смешно претеривање и карикатуру.

У *Суданији* је Кочић на оригиналан начин приказао шта широке народне масе, не само у Босанској Крајини него и у читавој Босни и Херцеговини, мисле о томе „новом” језику, а да не говоримо о томе шта су о њему мислили преосвећени домаћи људи. У том приказивању мисљења и сликања народног расположења, за које је употребио оштроумну сатиру, он је местимично и претеривао, а ево зашто. Већ 1910 године, када је приповетку почео писати за *Развитак*, код њега су се почели јављати први знаци болести са уочљивим последицама: осећање мере помало је слабило, а душевна свежина је попуштала. Отуда у приповеци извесна лабилност, неједнакост у обради, непропорционалност у композицији, а у речнику и изразу претеривања и извртања. Започета у *Развитку* (1910, бр. 2—6, рађена преко колена и у одломцима, приповетка је штампана у целини две године доцније (*Босанска Вила* 1911, бр. 13—14, и 1912, бр. 1—8), дакле, онда када је болест била на видику.

Одмах иза окупације (1878), из разних крајева Аустро-Угарске поврвели су у Босну службеници сваке струке и руке, привредни, финансиски, просветни, административно-политички и законодавни „стручњаци“, од „окружника“ до лугара. Читав један апарат, добро организован и унапред припремљен из редова поузданих и искусних чиновника, уведен је за трен ока у живот. У тој најезди „куфераша“, како је народ прозвао све те дошљаке и странце, било је највише оних који су слабо и несигурно знали српски језик. Ти исти чиновници израђивали су и писали разне законе, уредбе, прописе и правилнике наслањајући се на сличне у Аустрији, или их дословно превodeћи са немачког. На тај начин они су преко административних установа, судова, школа и штампе уносили у живот Босне један језик супротан духу нашег матерњег језика. Тај језик имао је као основицу немачки језик, његов дух, конструкцију реченице, па чак и неке речи; према немачком језику на силу су се ковале речи, дословно се преводиле и, тобоже „побошњачене“, пуштале у свет. Најпосле, противно духу и слову нашег језика, ред речи и реченица сатеран је у немачке калупе. Творци таквог језика били су немачки „Пемци“ (Чеси), Пољаци, Словаци, Мађари, а било је понешто и наших људи. Илустрације ради дајемо неколико одломака из књиге *Bi-ljegovni i pristojbeni zakon za Bosnu i Hercegovinu* (Sarajevo, 1897), која нам се нашла при руци, да би се бар донекле стекао појам како је изгледао званични „босански“ језик деветнаест година после окупације.

Између напинаца, или између којег напинаца и иноземца у овоземству издане исправе о правним пословима, све ако и немају задобити ваљаности у овоземству, подвржене су пристojбеној дужности по општим установама (стр. 7).

Ако се којој већ изданој исправи накнадно дометну какве углаве (стипулације), којима се штогод мијења у погледу мјеста, времена, врсте или обима погођених права и обавеза, то се имаду те углаве обзиром на биљеговину сматрати као правни посао (стр. 14).

Као награда за пријављивање пријеступа овога закона и за ухватитеља, имају се примијенити прописи, који постоје за пријавитеље и ухватитеље (стр. 44).

За вриједност узима се донозбина (мираз, вијено, ћеиз) или онај иметак који је подвржен заједници за живота. Ако се преноси власништво, сувласништво или служност плодоуживања или употребљавања неке непокретне ствари, имају се кад није погођено уз какву плату, примјењивати установе пар. ст. 6/71 (стр. 64).

Компромисне погодбе, т.ј. погодбе о том, како се је неко с неким споразумио на изреку судца обраника (душевника) или са судцем обраником самим, да им буде судца обраник (стр. 97).

Кад се у навјештајници потврђива највешћење двоје или више младенаца, онда је биљег од 40 новч. толико пути колико се је навијестило младенаца (стр. 111).

Кад се примитак платежа потврђује у исправи у главном послу, то оваква прилика није предмет плаћања пристојбине (стр. 149).

Прве инштанције о узгредним (надошлим) распрама или о замољеним повратама у пријашње стање (стр. 185).

Ако се баве премда само узгредице, пословима који корист доносе, ескомптовањем мјеница итд., онда су уписници, који се о том воде, подвржни опћој биљеговној дужности (стр. 206).

Ево неколико речи из исте књиге, од стр. 63 до 226, узетих на прескок, речи које ће допунити слику о „богатству” „босанског” језика.

безимућност, изроци, душевничке пресуде, госпојинске одрјечнице, извађе, јамчевинске приказнице (Cautionsbestellungsorder Widmungsurkunden), јамчевинске успријемнице (Cautions - Rückempfangsbestätigungen), каматнице, књиге за снимање писама, кућар-

ске дозволнице, лиџбе, надукњижење (*Superintabulation*), налази (обнашашће), наслѣдства одреке, ослободнице (изручнице), озови, озивнице, парних котлова искушавање, погорјел, повласти, расвојба, развладба (ескипропријација), успособљенице, узазив.

Кварење и „ружење“ нашег лепог језика у Босни за време аустриске окупације изгледа да је предњачило у суду: у одлукама, пресудама и њиховим образложењима. Гледајући то ругло од језика, Кочић, у време када је већ почео *Суданију*, пише у *Отаџбини* чланак у коме тврди да је наш језик после 35 година аустриске владавине „силно пострадао“, и последица тога јесте болна истина „да се данас у Босни и Херцеговини, земљама матерама нашег књижевног језика, најнечистије пише и говори у редовима наше интелигенције“. На неразумљив начин формира се нека језичка мешавина која је домаћим синовима страна и неприступачна, ствара се „некакав нарочит језик који се сасвим не поклапа са говором у Хрватској, а сувише је далеко од језика који се данас развија у Србији“. Он се боји да се језик у Босни сасвим не исквари и не затрује народни говор јер су нове књиге, школски уџбеници и новине преплављени туђинштином. Кочићевом гласу за одбрану матерњег језика придружују се наши листови и часописи, међу њима *Преглед*, *Народ* и *Српска ријеч*, затим јавни радници и писци, нарочито Саво Скарић - Зембиљ и Светозар Ђоровић. И кад би се данас сва та хајка на туђинштину, сви ти повици и протести против однарођивања нашег језика у Босни сабрали на гомилу, видело би се колико је просвећеним домаћим синовима лежала на срцу судбина матерње речи.

Међутим, званични просветни кругови углавном су остајали глуви према тим гласовима. Али да не би испали смешни пред светом ван граница Босне, они су у уредништва *Гласника Земаљског музеја* и *Школског вјесника* увели језичке коректоре, па је отуда језик ових часописа био колико —толико препран. Ипак је прећутно просветна политика на „Масали“ држала своју линију, јер је осећала — уосталом и оправдано — да из тих гласова избија призив једног свесног

национализма, који за окупатора може бити и опасан. Поред тога, ти исти кругови, а нарочито они каријеристи са предубеђењем о културној заосталости Босне, гледали су на сва духовна блага ове земље, па и на језик, с висине и сматрали су да прерађивање простог, примитивног народног говора, како су они мислили, спада у њихов цивилизаторски и „културтрегерски” посао. У тој просветној политици назирала се тежња да се и формално објави како у Босни постоји неки посебни језик — босански! Начувши понешто о томе, ситнији чиновници и службеници упадали су у смешне парадоксе, па су били почели понемчавати многе чисте народне речи и изразе, мењали су имена села и градова, чак лична имена и презимена, и домаћи свет су доводили у недоумицу. Постоји класичан пример таквог „понемчавања” у почетку периода „босанског” језика. Неки лугар, „куфераш” ухватио је Јусуфа Даића у забрану у сечи шуме и забележио га. После неколико дана Јусуфу је била достављена позивница котарског референта са јасно исписаним именом и презименом: Јозеф Дајч. Може се мислити какав је утисак направило то „каурско” прекрштавање! (О овој кварењу напег језика у Босни писао је М. Марковић у 1 св. *Питања савр. књиж. језика*, Сарајево 1949).

Поред многих „стручњака” за стварање званичног, босанског, језика у Босни, овим питањем био је озбиљно заинтересован и сам министар Билински. У његовој глави и главама његових сарадника у „Босанском уреду”, у Заједничком министарству финансија, које је стварно управљало Босном, родила се мисао да се језик окупиране покрајине назове — „босански”. О политичкој позадини тога плана сувишно је овде говорити. Али да би тај план остао у „традицијама” земље, и да би изгледао заснован на културним основама, трагало се по архивама, старим хартијама и литератури не би ли се где пронашло да је неко, некад, па макар и давно, називао тај језик босанским. Билински се обраћа и Ватр. Јагићу покушавајући да његово име искористи у том питању. По речима неких Срба из Босне, Јагићевих ученика у Бечу, Јагић је Калају одговорио само истину: да

има неких фратора који су језик у Босни називали словински или босански¹⁾).

Без колебања Калајев апсолутистички режим уводи одмах после тога званично у школе и надлештва „босански” језик. Његов период траје до пред саму анексију, до 1907 г. За средње школе штампане су граматике и читанке „босанског” језика, а у службеном животу Босне језик се тако називао. Дакле, ни српски ни хрватски, ни српскохрватски, него босански! Сав службени апарат, сви режимски листови, часописи и публикације, од календара *Бошњака* до *Nade* Косте Хермана, били су тим поводом устали да убеди земљу како режим хоће да створи специфично босанску културу и да једну примитивну, заосталу земљу уведе у коло културних земаља Аустро-Угарске Монархије. До покретања Херманове *Nade*, која је имала за циљ да разбије групу сарадника око *Босанске Виле* у Сарајеву и да растури омладински часопис *Зору* у Мостару, људи у Босни нису готово ни знали какви се хонорари могу стицати од пера. Просути дукати требало је да затрују људе, да их корумпирају и присиле да „легну на руду”.

Па ипак, декретом је било немогуће утаманити народну свест и натураити народу нешто што он неће. Опозиција, и према формалном називу и према фактичком стварању „босанског” језика, све је више расла. И међу наставницима и ученицима средњих школа у Сарајеву, Мостару, Бањалуци и другим местима било их је доста који нису хтели ни написати ни изговорити ту реч.

Период „босанског” језика трајао је преко двадесет година, и он је негативно утицао на поколења која су тада прошла кроз средњу школу. Село је некако остало чисто, али су градови и касабе били затровани наказним речима и изразима направљеним у ненародном духу, кованицама и сложеницама ствараним према немачком узору, или дословно преведеним с њега. Најпосле, граматичка интерпункција са немачком реченичком конструкцијом почела се била увла-

¹⁾ Податак Д-ра Риста Јеремића и Д-ра Васе Глушца.

чити у језик школоване омладине, и дух туђинштине у ва-рошима осећао се као каква зараза на чистој народној речи.

Гледајући како се та зараза шири, а немоћан да је за-устави, Кочић, забринут али пркосан, овако пише: „Нас обу-зима наизмјенично гњев и сјета посматрајући како се без-душно насрће на драгоцјену духовну тековину народну, на чистоту и љепоту нашег језика. Гњев нас обузима што у том унакажавању и мрцварењу нашег сјајног и слободног на-родног језика осјећамо своју свеопшту колонијску порабо-ћеност и подврженост; сјету дубоку у души носимо што смо слаби и немоћни да заштитимо од профанисања и обесвеће-ња свој велики и силни језик, који нас својом обилном и сјајном традиционом књижевношћу, својом кристалном чи-стотом и планинском свјежином свога даха храбри и соколи да не клонемо на путу живота, на путу вјековног посртања и страдања, на путу падања и устајања”.

У овим околностима и у овом расположењу настаје *Суданија*, духовита сатирична приповетка, у којој прости, неуки, али ванредно довитљиви Крајишници шибају језик дошљака, „куфераша”, праве од њега врашки каламбур и карикатуру, изврћу смисао речи и израза, и сишљу досетке на рачун окупатора. Можда је ова приповетка речитији до-каз него иједна друга Кочићева приповетка колика је ште-та што се њен писац није више посветио књижевности. Иако са формалним недостацима, она је изнела на површину је-дну ретку особину пишчеву: да „меси” језик, да га „дефор-мише” кад му затреба, да нагомила незграпне и смешне ту-ђице и да у њиховој плеонастичкој употреби искреше вар-ницу; он понекад измишља речи и ствара нове по аналогiji, али увек у народном духу. По тој особини он помало потсе-ћа на Раблеа, који је преображавао облик речи да би пости-га комичан ефекат. Иако је понегде претеривао, писац *Су-даније* је неоспорно господарио речју као уметничким ма-теријалом, и то на оригиналан начин.

А да би се схватио смисао *Суданије*, колико са опште уметничке толико и са посебно језичке стране — а у овој приповеци, као у ретко којој код нас, уметничко је у су-штини језичко — било је потребно ући, бар овлашно, у

постанак „босанског” језика, дати неколико података из оног времена када је мандаторка Берлинског конгреса вршила у Босни насиље и на нашем језику. Уосталом, Кочићева *Суданија* и није ништа друго него једна разрађена, у облику приповетке казана, ругалица томе „културном” насиљу.

Најзад, ево објашњења оних речи и израза у *Суданији* који нису сасвим јасни и приступачни, и то оним редом како се јављају у приповеци.

Црна кућа је главни затвор у Бањалуци за време аустријске владавине у Босни. Народ је овај затвор тако назвао јер су у њему били понајвише затварани политички непоуздани („politisch verdächtig”) Срби. „Црна кућа била је обојена жуто-тамном бојом, а народ ју је крстио црном, сматрајући да се сваком смркло ко је у њу доспио” (К. Мајкић).

Угарјетити, турц., метатеза од *угајретити*, које је обичније у народу, а значи: помоћи, прискочити у помоћ.

Прамасунац, од фр. franc maçon — слободни зидар; реч франмасон убачена је у народ од католичких свештеника и добила је значење: неверник, отпадник; у западној Босни изговарају је: пармасун и прамасун, а у источној: фармасун; синоним јој је — лутор (од лутеран). Најпре надимак, реч прамасун са наставком -ац постало је и презиме.

С обзиром, данаге и с погледом — нагомилавање речи из „босанског” језика ради комичног ефекта. У судским пресудама и образложењима ове се речи често употребљавају, али не у оваквом плеонастичком поретку.

Тоћка: највећи део дошљака судаца смекшавао је глас *г* и изговарао га као *ћ*. И по изговору тога гласа народ је препознавао странце и ругао им се.

’Ајд, Алмија, нек је више војске — каже се за онога ко се не цени, ко је готово сувишан. Ова изрека, као и многе остале, везана је за једну анегдоту којој је она поента.

Муслиманац место муслиман. Писац је намерно реч изобличио; поред речи *муслиман*, народ говори и *мусломан*, а дошљаци су понекад убацивали и *мухамеданер* (пр. нем. Mohamedaner).

Убацуј и ти по коју њихову бешједу, али мало мање од „државног” (председникове речи бранитељу пред почетак суданије): При крају прошлог и почетком овог века међу адвокатима у Босни је било и домаћих синова. Они су у одбрани употребљавали, дакако, мање „босанских” речи него странци; а уколико су их употребљавали, то су чинили да би се прилагодили званичној судској терминологији.

У синтагми *царскај расправа* — придев *царски* је додат именици ради комичног ефекта.

Данас хоће се водити ... *расправа* ... *проти Ђика право Ђиро Трубајић звану Кулџић*: предлог *проти* унели су странци; с њим иде генитив: *проти Ђике*, право, Ђире Трубајића званог Кул-џића. Овде је номинатив употребљен место генитива: 1) због тобожњег незнања језика и 2) што би удаљавање од номинатива — промена облика — могло изазвати сумњу да се ради о неком другом лицу. — Наш глас *љ* (лат. *lj* = *l* + *j*): странци су скоро редовно изговарали *лј*.

Ви се, дакле и акопрем, не зовете ... — бесмислено нагомилавање и игра речима.

Но, господин државни, место: *но, господине државни*.

Судишће место: *судиште*, а правилно би било: *суд*.

Вердектер од нем. *verdächtig* — сумњив, подозрив. У првим годинама окупације *вердектер* је био онај који је властима изгледао сумњив (*verdächtig aussehender Mensch*); доцније, за време црквено-школске аутономне борбе, реч се изметнула: *вердектери* су били опортунисти, ближи влади, а неутрални према народној опозицији; народ их је звао и *пердектерима*, па чак и *прдектерима*.

Велеугени према нем. *hochgehlert*. Свако звање у Аустрији имало је читаву скалу титуларних или поименичних придева: *поглавити*, *благородни*, *велеможни*, *високославни* итд. Уколико те титуле нису са немачког, из прве руке, преведене и унете у званични језички саобраћај Босне за време окупације, њих су уносили чиновници из других покрајина.

Уписни тат — уписани, обележени лопов;

боснацки, *босенски* — искривљено босански;

власнићтво — власт;

трјепет — карикир. *трепет*;

амал, ућерал — радни придев са л на крају су изговарали странци;

дотизник: од нем. der Betreffende;

ућинил саламао: учинио дрску крађу; *саламао* је реч „шатровачког” језика;

у блудњу завести: довести у заблуду, скренути с пута; овај израз узет је из хрват. казн. закона;

високославни и дапаге ѡелеугени — очигледно карикирање и намерно нагомилавање речи с циљем исмевања честих високих титула;

одступити од нем. abtreten, у значењу: суд ће се повући, суд ће изићи, а не: суд ће отступити;

пријелог — предлог (и.), приједлог (ј.);

високоиста од нем. hochdieselbe;

дотизна и дапаге назозна расправа — опет нагомилавање речи, карикирање многих израза из „босанског” језика; назочна расправа је бесмислица јер назочна — реч која се у Босни не употребљава — значи: присутна;

крива злогина — према дословном преводу с немачког: schuldig des Vergehens;

Геркоистогна — искривљено гркоисточна. Аустријски режим у Босни тако је називао српску православну веру; назив је узет од Вјекослава Клајића (из 1879 г.), који је становнике Босне делио у „гркоисточне”, „мухамеданце” и „католике”;

вјерица: уверење, потврда.

На злу гласу стојећа особа — особа која је на злу гласу. Реч *стојећа* не употребљава се у Босни у овоме смислу, нити се у нашем језику може употребљавати с овим значењем; једино се каже за имућног човека — *добростојећи*. Писац је намерно употребио реч како не треба;

оружнишки извиди — жандармериско проверавање. Именица *оружник* и прид. *оружнишки* били су у службеном саобраћају „босанског” језика, али се нису могли одомаћити. Именица *извид* постоји, мада у ређој употреби;

област — овде је што и надлештво, уред (окожна област, котарска, бреска област);

благообнаћи према нем. *wohlbefinden*, ' употребљено свакако ради исмејавања. Исп. *благоизвољети*.

И шта али не мора бити — према немачком дословном преводу: *u. was aber kann nicht sein*;

добрано: доста добро, прилично, у доброј мери;

кастиле и намјериле јесу синоними; прва је турцизам, а и прва и друга се употребљавају у народу;

уовће — уопће, уопште;

одбијати биједу — одбијати обеду;

војак, од чеш. *voják*. Реч су и раније употребљавали фрањевачки писци у Босни, а са уласком Аустрије у Босну, она је опет оживела;

цајгнис кригсмилитарија, нем. *Kriegsministeriums-zeugniss*;

политиш унгерлих, нем.: *politisch ungefährlich*;

прекославна — карикирано: православна;

Сербин — према нем. *Serbe*;

керст — крст.

асли, тур. *јамачно*, сигурно;

државно објесништво: државно одветништво, тужиоштво. Реч објесништво је изврнута и има у себи жаоку окренуту против онога који суди, оптужује и — веша.

Имате ли какво противност на кога, изврнуто — имате ли нешто против кога;

вираунин, ар-тур. Циганин;

царска исправа — декрет о постављењу приседника суда у сатиричкој метафори.

Царска Декламација од 28. коловоза 1878 — искривљено: Прокламација народу Босне и Херцеговине уочи окупације. У прокламацији, коју је по целој земљи растурио аустријски генерални конзулат у Сарајеву, налазе се ове главне мисли. Према одлуци Берлинског конгреса аустријска војска заузеће Б. и Х. са циљем да осигура поредак, ред и мир у земљи. Она долази као пријатељ народа и са приволом султана. У новом поретку сви ће бити пред законом једнаки; живот, вера и имање биће заштићени. Док нови закони не буду донесени, стари обичаји и закони поштоваће се у целини. Приходи земље употребиће се искљу-

чиво за њене потребе, а заостали неплаћени порези неће се убирати.

Голема Лесперина од 31. коловоза — допуна прокламацији објављена у читавој земљи у облику „плаката”; у њој се нарочито истиче да ће власт поштовати грађанске слободе, али се од грађана тражи да и они буду исправни према новој управи. Иначе, народ у Босни лесперином назива стару хартију. Лесприна је аугмент. од лесперица или лесперица: „нешто танко, фино, провидно, лагано. Лаган као лесперица” (К. М.).

Берлинска шједница — Берлински конгрес великих сила одржан 1878, који је Аустро-Угарској дао мандат да окупира Босну и Херцеговину.

Старовник — онај који је од давнина у Босни, дакле, старинац, староседелац. Реч *старовник* супротстављена је речи досељеник, „куфераш”.

Навозито непороган, карикирано — наводно непорочан; *злогинство од крађе* — алудирање на кезнање језика и изражавање у ненародном духу;

терзе, тур. мало, доцкан ојагњено јагње; каже се и *трзе*;

на мјесту лица: обешењачка метатеза м. на лицу мјеста;

исповратити — утврдити, изнети на видик;

првотни исказ — првобитни исказ;

упознати у некога — преварити се у некоме;

топогледни, нем. *diesbezüglich*;

јазбеци: искр. јазавци;

покрађили — извр. покрали;

повједити, чеш. *pověděti* — рећи, казати;

шајцање, од нем. *scharlenzen* — шврљање;

сурутлија, тур., провалија, урвина;

врајлос, нем. *freilassen* — ослободити, пустити на слободу;

појмити се: споразумети се — изврнуто;

штивање, од нем. *stimmen*, — слагање, саглашавање;

7 рамазана, 15 мухарема, 13 хусеина, 23 мујаге... у приповеци тобожњи турски месеци; међутим, само прва два — рамазан и мухарем — постоје, а друга два — хусеин и мујага — измишљени су ради исмевања аустриске власти која се позивала на турске законе у Босни служећи се турским називима месеца. Рамазан (септембар) најчешће је месец поста; а мухарем је први месец у години (јануар).

Шеријат — муслимански верски закон;

адет, тур. обичај, ред, уредба;

мерхаметли, тур. милостив, милосрдан;

прилагати на вјешала м. предлагати за вјешала (карикирано);

вакмајстор од нем. Wachtmeister — старешина страже;

валахи — *билахи* — *талахи*, муслим. заклетва: бога ми, тако ми бога, имена ми божјег;

крабар место храбар „говоре вровци више подругљиво да нечију храброст претставе не као истину већ више хвалисаву и разметљиву” (К. М.);

це'нем, тур. пакао;

це'нет, тур. рај;

кажња — казна, кажњавање;

откад је Швабо заступио — откад је Швабо прешао преко границе.

Свим главним лицима у *Суданији*, која су са писцем заједно била затворена у Црној кући, где је приповетку и замислио, Кочић је дао имена странаца: Игњаз Вербицки, Габријел Јаворовски, Јосип Леснецки, Грегор Злојутровски. Бранитељ „оптужених” је Дане Димковић, а то је уствари алузија на Др. Данила Димовића, адвоката у Сарајеву у Кочићево време. Дошавши у Босну из Славоније, Димовић се после судске службе и адвокатске праксе бавио и политиком. Његова политика била је опортунистичка, дакле, супротна оној коју су водиле групе као што су биле Кочићева и она око *Народа*.

Ј. Радуловић